

Embertani vizsgálatok a Nagykúnságban.

Török Aurél óta él az egész magyarság antropológiai feldolgozásának ábrándja. „Hazánk lakossága a geographiai és politikai vidékek szerint anthropometriai, ethnographiai és demographiai szempontból tervszerűen és rendszeresen vizsgálat alá vétessék, amely irányban eddigelé mi sem történt még“ — írja az embertan magyar atyámestere 1882-ben. (Anthropologiai Füzetek, 1882. 507. l.)

Emberek millióinak tudományos megvizsgálása és a vizsgálati adatok ilyen tömegének feldolgozása valóban csak ábránd. A magyarságkutatás azonban nem kergethet ábrándos célokat. Számolnunk kell a szűkre szabott lehetőségekkel. Csekélyszámú antropológusainkat nem érheti az a vád, hogy nem éltek a lehetőségekkel, hiszen nem ritkán szinte az egyén erkölcsi és anyagi erejét meghaladó munkára vállalkoztak, illetve vállalkoznak.

Az antropológiai magyarságvizsgálatokat a Néprajzi Múzeum kezdeményezte a kilencvenes és a kilencszázas években. *Jankó János* és *Semayer Vilibáld* úttörő munkássága azonban nem sok követőre talált, pedig abban az időben *Kollmann*, *Luschan* és *Winkler* megfigyelései már bizonyos támpontokat jelentettek. Szerencsére a huszas évek elején *Bartucz* Lajos lépett *Jankó* antropológiai örökségébe. *Bartucz* több etnikum és vidék vizsgálatával járható utat tört, sőt eddigi ismereteinket szintézisbe foglalva lényeges vonásaiban felvázolta a magyarság fajtaszerkezetét és fajtátörténetét. Maga is seregszemlének, összefoglaló áttekintésnek tekinti könyvét, mely nem tart igényt teljességre és hangsúlyozza a további részletkutatások szükségességét. (A magyarság antropológiája, 1938. 16—18. l.) A huszas-harmincas évek óta kétségkívül nagyobb élénkség mutatkozik magyar vidékek és községek lakosságának vizsgálatában, hogy *Bartucz*on kívül csak *Méhely Lajos*, *Malán Mihály*, *Apor László*, *Lipp Imre*, *Nemeskéri János* és *Fehér Miklós* munkáira utaljunk.

Mindamellet ma sem időszerűtlenek 1938-ban írt soraim: „A rendszeres munka megindulásának legyőzhetetlen akadálya tudományos életünk szervezatlansége. Központi irányítás, erkölcsi és anyagi segítség nélkül, egymás munkájáról nem tudva, sokszor egymást nem ismerve, tudományos társasági élet, nem ritkán az eredmények közzétételének reménye nélkül kell dolgozni a magyar emberkutatóknak.“ (Debrecen antropológiai feladatai. Debreceni Szemle, 1938. 8—10.) Más helyen: „A magyarság testtani szerkezetének, biológiai értékének és

fizikai életsorsának gondolatában különféle szakok művelőinek kellenek együttműködniök. A magyarságkutatás sokrétű munkájában állandó érintkezésben álljon egymással a történész, a régész, a geográfus, az etnográfus, a nyelvész, a szociológus és a higiénikus. Kívánatos volna, hogy az illetékes tudományos társaságok a magyarság kérdéseivel foglalkozó tagjaikból bizottságokat alakítsanak és e bizottságok megalakítsák a Magyarságkutató Társaságot". (Debreceni Szemle, 1939 3. sz.) A magyarságkutatás szervezkedésének újabb megnyilvánulása a budapesti Pázmány Péter-Tudományegyetem Bölcsészeti Karának Magyarságtudományi Intézete (1939), az Erdélyi Tudományos Intézet és a szegedi Alföldi Tudományos Intézet.

Az alföldi magyarság embertani vizsgálata az Alföldi Tudományos Intézet munkatervének keretében *Bartucz Lajos* kitűnő szervezésével már megindult. Minden reményünk megvan arra, hogy az antropológia a többi magyarságtudományi szakokkal együttműködve értékes eredményekkel fogja gazdagítani népünk jobb megismerését.

Midőn 1943 szeptember hó 15-én megbízást nyertem az Alföldi Tudományos Intézettől a Nagykovács és a Jászság népének antropológiai vizsgálatára és a vizsgálati adatok tudományos feldolgozására, régi vágyam vált valóra. Több mint két évtizedig éltem Szolnokon, a Nagykovács és a Jászság határán. Ezalatt az idő alatt szerény bibliográfiai és múzeumi (főleg régészeti) anyagot gyűjtöttem össze a Nagykovácsból és a Jászságból. Ennek a gyűjtésnek az eredménye Szolnok város közkönyvtára és múzeuma. Az Alföldi Tudományos Intézet megbízása és anyagi támogatása lehetővé tette, hogy megkezdjem egyelőre a Nagykovács népének embertani tanulmányozását, amire tulajdonképpen két évtizedig készültem. *Dr. Bartucz Lajos* egyetemi tanár úrnak, az Alföldi Tudományos Intézet igazgatójának hálás köszönettel tartozom.

Folyamatban lévő munkáról van szó, tehát egyelőre csak a vizsgálatok külsőségeiről és a feldolgozás szempontjairól számolhatok be. Az adatok feldolgozása a vizsgálatok befejezése után lehetséges. Az anyag lelkiismeretes elemzésének nem is óhajtok elébe vágni. Természetesen a vizsgálat közben felmerült megfigyeléseket és benyomásokat még a leggondosabb számszerű feldolgozás sem pótolhatja.

A vizsgálatok előkészítését szeptember elején megkezdhettem, minthogy megbízásomról már szeptember 6-án értesültem. Báró Urbán Gáspár, Jász-Nagykún-Szolnok vármegye főispánja és Alexander Imre, a vármegye alispánja biztosították a közigazgatási hatóságok támogatását, miért e helyen is hálás köszönetemet fejezem ki. A vármegye közigazgatási hatóságaihoz intézett alispáni körrendelet felhívta a városok polgármestereit, a járások főszolgabíráit és a községi előljáróságokat, hogy „tekintettel a magyarságismereti kutatások nagy tudományos és nemzeti fontosságára”, munkámban a legmesszebbmenőleg segítségemre legyenek. (31.504. ki. 1943.)

A közigazgatási hatóságok messzemenő segítségével valóban mindenütt részcsültem. Az előkészítés munkájáért, a legrégebb települései családok névsorának összeállításáért, valamint a családok behívásáért és általában értékes támogatásukért köszönetemet fejezem ki a következő uraknak: dr. Gaál János polgármester, dr. vitéz Nagy Sándor főjegyző, dr. vitéz Pólya Kálmán városi orvos, Pápai István országgy. képviselő (Kisújszállás), dr. Sánta Miklós polgármester, dr. Kiss Mihály m. kir. tisztiorvos (Karcag), dr. Breznay Mihály főszolgabíró, dr. Mándy István m. kir. tisztiorvos, Szűk Károly főjegyző, Varga Zoltán ref. lelkész (Kúnhegyes), vitéz Takách László főjegyző, Tóth János ref. lelkész (Kúmadaras). Az írniok teendőik ellátásáért és egyéb segítségükért köszönetet mondok Gaál Margit e. ii. védőnőnek, Hajdú Julianna úrleánynak (Kúmadaras), Gönczi Katalin e. ii. védőnőnek (Kúnhegyes), Pápay Ilona úrleánynak, D. Kiss László városi tisztviselőnek (Kisújszállás) és Tóth Sándor városi tisztviselőnek (Karcag). Segítségemre volt még két hallgató: Szöllősi Erzsébet bölcsészettanhallgató (Karcag) és vitéz Kiss Bálint orvostanhallgató, a debreceni Közegészségtani Intézet gyakornoka (kúmadarasi első utamon). Végül köszönetemet fejezem ki mindazoknak, akik kisebb-nagyobb szolgálattal segítségemre voltak.

A vizsgálatok a városi, illetve községi orvosi rendelőben vagy az Egészségház rendelőjében történtek, miért is külön köszönettel tartozom az orvos uraknak.

Saját (német gyártmányú) műszereimmel dolgoztam a Martin-féle antropometriai technika szerint.

Ugyancsak saját fényképezőgépeimet használtam (Glunz, Meyer-Görlitz, 1:4,5, $F=10,5$, $6,5 \times 9$, családi felvételekre: Goerz, Dagor, 1:6,8, $F=16,8$, 10×15). A nagyszámú fényképlemezeket és a vizsgálati lapokat az Alföldi Tudományos Intézet bocsájtotta rendelkezésemre. Sokszor (különösen eleinte) igen kedvezőtlen fényviszonyok mellett kellett fényképeznem, újabban már reflektorokkal biztosíthattam a kifogástalan világítást. Az égők átengedéséért a Hungaria Villamossági Rt.-nak tartozom köszönettel.

A vércsoport megállapításához szükséges szérumok a debreceni Tisza István-Tudományegyetem Közegészségtani Intézetében készültek. A szérumokért dr. Jeney Endre egyetemi ny. r. tanár úrnak, a Közegészségtani Intézet igazgatójának fejezem ki hálás köszönetemet.

Vizsgálataim kiterjednek a következőkre:

1. Személyi és családi adatok felvétele.

1. A vizsgálat helye és ideje. 2. Név. Névváltozás esetén régi családnév. 3. Születés helye és ideje. 4. Lakóhely. 5. Anyanyelv és nemzetiség. 6. Foglalkozás. 7. Vallás. 8. Lakás. A családtagok és lakószobák száma. Téglá- vagy vályogépület, a lakás száraz vagy nedves. 9. Szociális és gazdasági helyzet. 10. Családi állapot. Feleség, illetve férj neve. 11. A vizsgált egyén hányadik gyermek. 12. Élő és elhalt test-

vérek száma és neme. 13. Élő és elhalt gyermekeinek száma és neme. 14. Ikerszületések a családban. 15. Atya neve és születési helye. 16. Atyai nagyapa neve és születési helye. 17. Atyai nagyanya neve és születési helye. 18. Anya neve és születési helye. 19. Anyai nagyapa neve és születési helye. 20. Anyai nagyanya neve és születési helye. 21. Szülők, testvérek, házastárs, gyermekek és egyéb megvizsgált vérrokonok vizsgálati lapjának száma.

II. Szkopikus vizsgálatok.

1. Tápláltsági állapot. 2. Testalkat. 3. Váll. 4. Nyak. 5. Nyakszirt. 6. Homlok. 7. Szemrés. 8. Járomcsont. 9. Orr. 10. Fül. 11. Haj minősége. 12. Szakáll. 13. Szemszín. 14. Hajszín. 15. Bőrszín.

III. Méretek.

1. Testmagasság. 2. Ülőmagasság. 3. Fejkerület. 4. A fej legnagyobb hosszúsága. 5. A fej legnagyobb szélessége. 6. A fej fülmagassága. 7. Legkisebb homlokszélesség. 8. Járomívszélesség. 9. Állkapocsszöglet szélessége. 10. Morfológiai arcmagasság. 11. Teljes fejmagasság. 12. Orrmagasság. 13. Orrszélesség. Jelzők: A fej hosszúság-szélességi, hosszúság-magassági és szélesség-magassági jelzője, frontoparietális jelző, jugomandibularis jelző, morfológiai arcjelző, orrjelző, relatív fejkerület, relatív ülőmagasság.

IV. A vércsoport meghatározása.

V. Fényképfelvétel.

Előlről és arcéllben. Az egyének egy részéről csak egy felvétel (kényszerű takarékoságból). Családi felvételek.

VI. Rasszdiagnózis.

Eddig hat alkalommal szálltam ki a Nagykutságba:

Sz.	Község	Idő	Vizsgált egyének száma
1.	Kúnhegyes	1943. okt. 16—okt. 25.	216
2.	Kúnmadaras	1943. nov. 2—nov. 11.	306
3.	Kúnhegyes	1943. dec. 15.—dec. 24.	208
4.	Kúnmadaras	1944. jan. 3—jan. 14.	354
5.	Kisújszállás	1944. febr. 2.—febr. 11.	263
6.	Karcag	1944. márc. 2.—márc. 11	275

Megvizsgáltam Kúnhegyesen 424, Kúnmadarason 660, Kisújszálláson 263, Karcagon 275 egyént, összesen 1622 egyént. Az eddig gyűjtött adatok: 34.062 személyi és családi adat felvétele (egyénenként 21), 24.330 szkopikus megfigyelés (15), 21.086 mérés (15), 1601 egyén vér-

csoportjának megállapítása. 1622 rasszdiagnózis, 1140 fényképfelvételei (ebből 72 családi kép).

Az egyének mindkét nembeliek és különböző életkorúak.

A behívások családonként történtek. Legértékesebb, ha a család valamennyi tagja (nagy szülők, szülők, gyermekek) együtt jön el a vizsgálatra. Sajnos, különféle okból (betegség, távollét, katonai szolgálat, elfoglaltság) a család egyes tagjai sok esetben nem jelenhettek meg. Gyakran a család tagjai csak külön-külön jöhettek el. Elvértve magános egyének is jelentkeztek.

Elsősorban a község legrégebbi családait vizsgáltam, másodsorban jöttek tekintetbe azok, akik apai és anyai részről is (legalább a nagyszülőkig) a községbe valók vagy legalább nagykúnsági születésűek, harmadsorban, akik csak egyik ágról nagykúnságiak. Ez utóbbiakra nem igen került sor. Ujabb, idegen vidékről betelepültek nem jönnek figyelembe. A megvizsgáltak túlnyomó részének családja legalább is a XVIII. századtól lakója a nagykúnsági községeknek. A családok folytonosságának kimutatását a ref. anyakönyvek, a községi levéltárak és a tanácsjegyzőkönyvek behatóbb átvizsgálásától várom. A család-történeti adatok felhasználása a lehetőség szerint már a behívásokban is érvényesült. pl. Karcagon a családok kiválogatása részben a Liber fundi (1745) és egy 1571-ből származó török adódefter alapján történt.

A XVIII. század második felében a kincstár elhatározta, hogy elnéptelenedett bács megyei pusztáit benépesíti. II. József idejében a természetes úton és beköltözések útján szaporodó kúnsági lakosság szegényebb része a jobb megélhetés reményében a kincstári területekre emigrált. Kisebb számban akadtak ugyan jobbmódú redemptusok is a kivándorlók között. Ők alapították a bácskai Feketehegyet (a Feketity-pusztán), Ómorovicát (ma Bácskossuthfalva) és Pacsért, hol akkor kis rác település volt. Az elköltözési mozgalomba jázsági és tiszamenti községek lakosai is bekapcsolódtak. Kúnhegyesről 1784-ben több mint 200 család költözött Feketity-pusztára. A pacséri telepesek nagyrészt kisújszállásiak, kisebb részben más községekből valók (1786). Kisújszállásról 206 család kapott elbocsájtó levelet „Bácsér megülésére“. Az ómoroviciai magyarok nagyrészt kúnmadarasiak és karcagiak (és jászkisériek). Karcagról közel 1000 lélek emigrált a Délvidékre. Túrkevéről, Mezőtúrról és más helyekről is költöztek a bácskai pusztákra. A kiköltözött egyének névsorát elbocsájtó levelekből, conscriptiókból és az új telepesek telekkönyvi adataiból ismerjük. Vérségi kapcsolatuk a mai bennszülötteknek ismert kúnsági családokkal nagyrésztben megállapítható lesz, nemcsak a családnevek pusztá egyeztetéséből, hanem az anyakönyvek adataiból is.

Hogy a Nagy kúnság mai lakossága milyen mértékben folytatása a török hódoltság előtti lakosságnak, vagy éppen az eredeti kúnoknak, annak a kérdésnek történelmi és antropológiai oldalról való meg-

vitatásával a Nagykúnság népéről készülő munkámban fogok foglalkozni. Hangsúlyoznom kell, hogy nem kúnokat vizsgálok, hanem a Nagykúnság magyarságának fajtaszerkezetét és fajtatörténetét kutatom.

Tisztáznunk kell, hogy tulajdonképpen mit nevezünk Nagykúnságnak. A Nagykúnság nem tekinthető élesen elhatárolt földrajzi tájnak, sem egységes etnikai területnek. Mindamellett vannak bizonyos jellemző földrajzi vonásai ennek a területnek és kialakultak etnikai vonásai is. Már eddigi vizsgálataim is meggyőztek arról, hogy vannak antropológiai vonásai is. Néhány száz egyén szakszerű szemléletéből kirajzolódnak fejformák és arcok, melyek bizonyos rasszelemek nemzedékeken át való genikus kapcsolatának eredményei. A Nagykúnságban tehát kialakultak bizonyos embertani tájtípusok. Egyelőre csak megemlítem, hogy legfeltűnőbb a turano-aurid fejforma kapcsolódása szürke szemmel.

A Nagykúnság fogalmában ma is elsősorban az eredeti kún szállások területének gondolata rejtőzik. Kúnokat az ország más vidékeire is telepítettek királyaink (IV. Béla, IV. László, sőt már Szent László is). A legfontosabb települések mégis nagyjában arra a területre esnek, amelyet Nagykúnságnak nevezünk. Az eredeti szállásbirtokokat nemzetségekről nevezték el (Kolbásszállás, Turgonypéterszállás, Karcagszállás, stb.). A XVI. században még sűrűn követték egymást a falvak, a kún szállások. Az egykori kún települések határaitval nem esnek egybe a közigazgatási fogalommá lett Nagykúnság határai (Jász-kún kerület, majd Jász-Nagykún-Szolnok megye tiszántúli része).

Legcélszerűbbnek láttam, ha egyelőre annak a területnek a lakosságát tanulmányozom, amely kétségtelenül az eredeti kún szállások területére esik. Később azonban ki fogom terjeszteni vizsgálataimat azokra a vidékekre is, amelyeken voltak kún települések, de nem esnek a Nagykúnság területére, valamint azokra a szomszédos területekre, amelyeken nem voltak kún szállások, végül a Bácskába szakadt kúnságiak átvizsgálása is kívánatosnak látszik.

A török hódoltság előtti lakosság kontinuitását a török világban falvak elpusztítása, a lakosság vagy a lakosság egyrésznének elmene-külése szakítja meg. A veszedelem múltával azonban a megmaradt lakosság egyrésze mindig visszatelepedett régi helyére vagy legalább is a Kúnságba. A községek egész sora többé nem épült fel (pl. Karcag határában Bócsa, Ködszállás, Orgondaszentmiklós, Asszonyszállás). A kuruc korszakban a rácok pusztították a nagykúnsági községeket. A lakosság Rakamazra menekült (illetve rendeltetett) és csak a szatmári béke után tért vissza Karcagra, Kisújszállásra, Kúnhegyesre, Kúnmadarásra, Túrkevébe és Kúnszentmártonba. Ide költöztek azok is, akiknek faluját nem építették újra. A visszatérés után (1715—20) a nagykúnsági községek lakossága alig lehetett több 4—5000 léleknél.

Az eredeti szállásokon települt kúnok utódainak egyrésze tehát szétszóródott, a visszatérők közé pedig más vidékekről származó magyarak (kisebb számban rácok is) telepedtek. Ez azonban nem jelenti azt, hogy az eredeti „kún típusok“ teljesen kipusztultak. A kúnok utódai csodálatos szívóssággal törekedtek visszatelepülni őseik földjére. A régi kúnokra jellemző jellegkombinációknak meg kell jelenniük a mai lakosságban is. Ott rejlenek ezek a jellegkombinációk a már említett tájtipusokban is.

Alig tudunk valamit a régi kúnok fajtaszerkezetéről. A legnagyobb valószínűség szerint nem különböztek lényegesen a többi török népektől. Rasszbelileg kevertek voltak ők is, erősen uralkodó elemeik a turáni és a taurid fajták, turano-taurid és taurid-dinarid kombinációkkal, mongolos beütésekkel, esetleg protomongolid nyomokkal. Mindez azonban — bármennyire is nagyon valószínű — csak visszakövetkeztetés. A ködszállási XVI—XVII. századbéli kún temető csontvázaiból kívül alig van hiteles és vizsgálatra alkalmas csontanyagunk. Kevés támpontot nyújtanak a régi ábrázolások is (pl. nyilazó, állítólag kún lovas padlóteglán a XIII. századból, kún vitéz a Szent László harcát ábrázoló képen, Képes Krónika, kún lovasok a homoródszentmártoni falfestménytöredéken, stb.). A Szent László párviadalát ábrázoló vatikáni képen a kún vitéz valóban turáni típusú (XIV. század, képes legendarium).

Első és legfontosabb feladatunk a nagykúnsági magyarság antropológiai jellegeinek gondos megfigyelése és leírása. Addig, amíg ilyen antropológiai felvételekkel nem rendelkezünk, aligha nyúlhatunk bizonyult kérdések megoldásához. Második feladatunk a jellegkombinációk elemzésével megállapítani a mai nagykúnsági nép fajtaszerkezetét. A harmadik azoknak az adatoknak az összegyűjtése, amelyek e terület régi lakosságára vonatkoznak (csontanyag, képes ábrázolások, régi leírások, feljegyzések). Csak azután lehet reményünk arra, hogy a Nagy-kúnság népének fajtörténetét lényeges vonásokkal megrajzolhassuk.

A már a vizsgálat folyamán felmerült kérdések nagy számából kiemelendőnek kínálkozik a turáni rassz kérdése. Hogyan lehetne legyőzni vagy legalább csökkenteni a típusdiagnózis nehézségeit? Valamennyi ismert leírásban kisebb-nagyobb bizonytalanságok lappanganak. Ezek a nehézségek, bizonytalanságok vagy onnan származhatnak, hogy a turáninak nevezett alakkör bizonyos elemei csak járulékosak, illetve másodlagosak és nem eredeti elemei a feltételezett prototuranid emberformának, vagy onnan, hogy a rassz már eredetileg sem volt egészen egységes, kialakulásában több emberformának volt szerepe. A koponya jellegzetességei (főleg a fejtető és a nyakszirt, az areváz már kisebb mértékben) bizonyos viszonylagos állandóságra utalnak. Más jellegek (az arc részletei, testarányok) nem nyújtanak ilyen egységes képet. A koponya állandóbb jellegei különösen egy rasszra, még pedig a taurid fajtára utalnak, a változó jellegek a tau-

ridon kívül nem ritkán az alpi fajtára, vagy helyesebben valamilyen protoalpi rétegre. Ez a vonatkozás is valószínűtlenné teszi azt az újabb felfogást — melyet *Weinert* is képvisel —, mely szerint az alpi fajta nem keleti eredetű. A turáni-taurid rassztávolságot kisebbnek tartjuk, a turáni és az alpi között a rassztávolság nagynak tűnik fel. A rasszdiagnózis nehézségeinek oka tehát vagy a taurid (illetve a tauriddal rokon) elemek közelsége, vagy az alpival rokon, tehát távoli elemekkel való kapcsolat.

A turáninak ismert alak rendszeren mégis elkülönül a teljesen tauridnak diagnosztizált típustól. A tauridhoz hasonló vonások mértéke szerint joggal beszélhetünk turano-taurid és taurid-turáni típusról. Ha a taurid-vonások igen erősek, akkor másodlagos vérkeveredésre kell gondolnunk, hiszen a turáni szerkezetű török népeknek bőven volt alkalmuk taurid elemekkel való keveredésre. Ez a másodlagos keveredés erősítette az eredeti taurid vagy tauriddal rokon vonásokat. Az ősalpi-turáni (vagy turáni-ősalpi) típus kérdésében azonban tisztán szemléleteim alapján, anyagom feldolgozása nélkül, még nem foglalkozok végleges álláspontot. Másodlagos alpi keveredésről a turáni fajta részéről inkább csak a honfoglalás óta lehet szó. Már most megállapíthatom azonban, hogy — nem tekintve a turáninak diagnosztizált egyének alpira emlékeztető vonásait — a Nagykúnság lakosságában alpi típusok elég ritkán tűnnek fel.

Bármilyen alakban jelenik is meg a turáni fajta, alapjában európai embernek tűnik fel, még egyes enyhébb mongolos jellemvonások előfordulása esetében is. Csatlakozunk *Eickstedt*hez, aki a turáni fajtát az európai rasszkörbe sorolja és a tauriddal, a dinárrival és az alpival rokon varietasnak írja le. A turáni fajtával a rasszantropológusok alig foglalkoztak. *Sergi* ugyan már 1908-ban leírta a homo eurasicus-t, mely a ma turáninak nevezett alakkal lényegileg azonos. *Eickstedt* a turáni fajtának két subvarietását különbözteti meg aralid és pamirid néven. Sajnos, a török népek antropológiájával foglalkozó újabb orosz irodalom ma teljesen hozzáférhetetlen. A turáni kérdés megoldásához olyan keleti kutatóutak és kiterjedt vizsgálatok vinnének közelebb, amilyenek megvalósítására jóideig gondolni sem lehet európai kutatóknak.

Kialakult-e a Nagykúnságban vagy általában Magyarországon a turáni fajtának valamilyen helyi alakja? (Egy rassz helyi alakja nem tévesztendő össze egy vidék antropológiai tájtípusával.) Erre a kérdésre még korai volna válaszolni. Talán a *Bartucz*-féle „Alföld-típus” ilyen helyi formának tekinthető. Nem lehetetlen, hogy ennek az alaknak kialakulási góca éppen a Nagykúnság.

Egy másik kérdés, melyet tisztázni szeretnék, a mongol-vonások előfordulásának és elterjedésének kérdése a Nagykúnságban. Annyit már most is megállapíthatok, hogy több jellemvonás együttlétége, melyek a határozottan mongol típus benyomását keltik, ritka, de egyes, vagy kevésszámú, illetve gyengén érvényesülő mongoloid jellemvoná-

sok előfordulása elég gyakorinak mondható. E vonások közül leggyakoribb a járomesontnak az arc síkjába forduló fekvése, nőknél inkább az erős arczsírpárna (panniculus malaris). Az orrgyök mongolos formája ritka. Ritka a mongolos-sárgának minősíthető bőrszín is, bár az európai bőrszínváltozatok sárgás-fehér színe elég gyakori. Megjegyzendő, hogy a mongol rasszok bőrszínskálája igen változatos és a sárga tónus igen különböző mértékben, néha alig érvényesül. Felületes szemlélő talán a mongol szem, helyesebben a mongol redő nagy gyakoriságát állapítaná meg a Nagykünságban. A gondosabb vizsgálatok szerint azonban a belső szemzúgra is kiterjedő mongol redő igen ritka. Az epicanthust vagy nyomát gyermekeknél, ritka esetben felnőtteknél is észleltem. A mongolos szem látszólagos gyakorisága azzel magyarázható, hogy feltűnően gyakori a lógó fedőránc. De csak a laterálisan és középen lógó fedőránc gyakori, mediálisan vagy éppen a plica nasalis ritka. A lógó fedőránc mint rasszjelleg is ismeretes ugyan (pl. hottentotta), de inkább senilis jelenségnek tekinthető. Előfordul azonban fiatal egyéneken is. A szemrés ferde metszése nem kizárólag a mongol rassz körnek (elsősorban a sinid rassznak) sajátja, előfordul más rasszoknál is. A ferde metszés látszatát erősen növeli a mongol redő, különösen, ha a plica nasalis erősen fejlett. Az egyenes, keskeny szemrés is keltheti a mongolos szem benyomását, ha a szemhéjak zsírpárnásak. Igen gyakori a Nagykünságban a lógó tarsalis szemhéj, szintén főleg idős egyéneken, de néha fiatalon is. Orrháti redő akkor is előfordulhat, ha a fedőránc középen és laterálisan nem lógó. A szem mongolos jellegének megítélése tehát óvatosságra int. A merev, vastagszálú haj igen gyakori a Nagykünságban. Elég gyakori a gyér szakáll is.

Gondot fordítok a vércsoportvizsgálatokra is. A Nagykünságból eddig nem voltak adataink. Az eddigi vizsgálataim során tapasztalt megoszlás a következő:

Számozás	n	O %	A %	B %	AB %	Hirszfeld- index
Kúnhegyes	412	33.2	42.7	17.0	7.0	2.07
Kúnmadaras	653	26.9	45.8	20.1	7.2	1.94
Kisújszállás	263	33.5	41.4	16.3	8.7	2.00
Karcag	275	30.4	49.1	16.5	4.0	2.58
Nagykünság	1601	30.2	44.8	18.0	6.9	2.07

A megoszlás igen közel áll a debreceni egyetemi hallgatók (1938—39. évi) megoszlásához (O 30.8, A 44.4, B 17.5, AB 7.3 %, index 2.08). A megoszlás értékelésére, a fajtaszerkezettel való összefüggéseire természetesen most még nem térhetek ki. Kúnhegyes és Kisújszállás

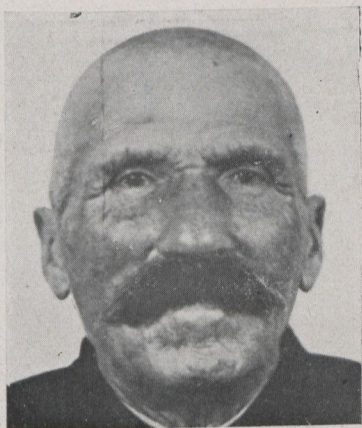
megoszlása közel áll egymáshoz. Kúnmadarason és különösen Karca-
gon sok A csoportbeli egyén került vizsgálatra. Kúnmadarason feltű-
nik a kevés O és a több B tulajdonság. A rasszbiológiai index a
Nagykúnságban jóval magasabb, mint a Hajdúságban.

Amennyire a vizsgálatok keretei engedik, különös gondot fordít-
tok a családantropológiai vizsgálatokra (rokonság, rokonházasságok,
párvalasztás, öröklés, stb.). Több ikerpár is vizsgálatra került. Alkat-
tani vizsgálatokra ez alkalommal nem kerülhetett sor, de az alkat ál-
talanos típusát meghatároztam.

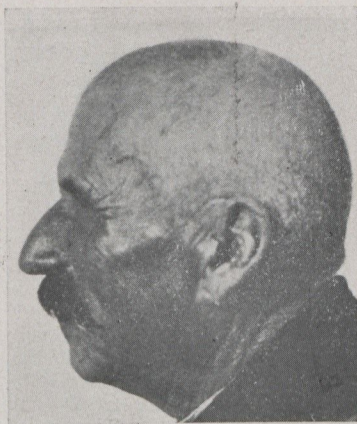
A biológiai értékviszonyokat részben a fajtaszerkezettel való ösz-
szefüggésben, részben ettől függetlenül teszem vizsgálat tárgyává. A
rasszbiológiai szempont az egyének és családok gondos antropológiai
vizsgálatán kívül olyan beható családbiológiai kutatást tételez fel,
amely túlnő jelenlegi vizsgálataim keretein, de amelyet mostani mun-
kám egyenes folytatásának fogok tekinteni. A biológiai értékelés szem-
pontjából feldolgozom a Nagykúnság népmozgalmi és egészségügyi
adatait is (születés, házasságkötés, halálozás, csecsemő- és gyermek-
halandóság, halvaszületés, életkormegoszlás, gyermekszám, generáció-
tartam, egészségügyi statisztika). Vizsgálnom kell azt is, hogy a meg-
lehetősen előrehaladó beltenyésztéssel milyen mértékben érvényesül-
nek recesszív kórhajlamok a Nagykúnságban.

A néppel való érintkezésem során feladatomban tekintem azt is,
hogy felkeltsem az emberek érdeklődését saját családjuk életsorsa
iránt. Ma már a Nagykúnságban is igen lanyha a családok érdeklő-
dése rokonsági kapcsolataik iránt, gyakran csak a legközelebbi hoz-
zártartozókra terjed. A családra vonatkozó kérdéseim és vizsgálataim
általában figyelmet keltettek és felébresztették a szunnyadó vagy
kialvó helyi öntudatot. Sokan mégis csak büszkék kúnsági származá-
sukra, ismeretlen őseikre. Elvértve akadtak olyanok is, akik családi
okmányokkal, régi iratokkal felszerelve jelentek meg a vizsgálaton.
Mindegyik községben, illetve városban nyilvános (díjtalan) vetített-
képes előadást tartottam a magyarság fajtatörténetéről és biológiájá-
ról. Kívánatosnak tartom, hogy mennél szélesebb rétegek legyenek
meggyőződve a magyarság antropológiai-biológiai tanulmányozásának
tudományos, nemzetismereti (önismereti) és várható gyakorlati jelen-
tőségéről.

Dr. Balogh Béla
egyet. m. tanár (Debrecen).

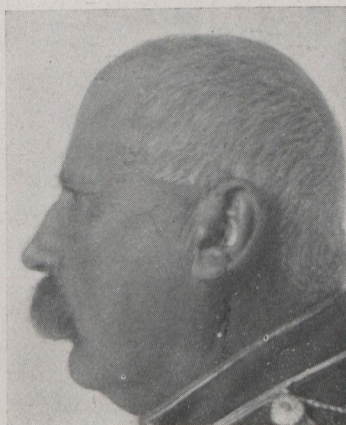
1.

2.

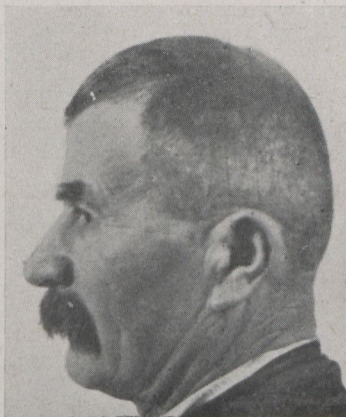
3.

4.

5.

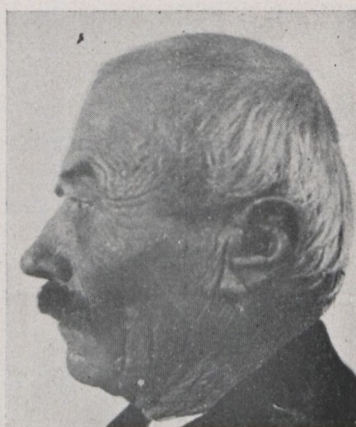

6.

1—2. Taurid-turáni. (Kisújszállás). 3—4. Turáni. Alföld-típus. (Kúnmadaras).
 5—6. Turáni. Középtípus. (Karcag). (Szerző felv.)

7.

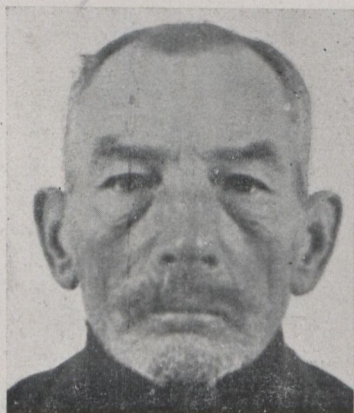
8.

9.

10.

11.

12.

7. Turano-taurid. (Kisújszállás.) 8. Turáni vonások világos komplexióval. (Kisújszállás.) 9. A belső szemzug redője. (Kúnmadaras.) 10. A belső szemzug redője ferde metszésű szemréssel. (Kúnhegyes.) 11. Végig lógó fedőranc. (Karcag.) 12. Lógó fedőranc fiatal egyénen. (Kúnmadaras.) (Szerző felv.)